https://doi.org/10.53656/his2026-3-3-vmr

ПРЕВРАТЪТ ОТ 19 МАЙ 1934 Г. В КРИТИЧНИЯ ПОГЛЕД НА ВЕСТНИК „МАКЕДОНСКА ТРИБУНА“

Д-р Николай Янев
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Университет за национално и световно стопанство

Abstract. The article examines the relationship between the Macedonian émigré community and the Bulgarian state following the coup of May 19, 1934, through an analysis of the newspaper *Macedonian Tribune*. The periodical, a leading voice of the Macedonian diaspora in North America, documents the shifting attitudes of emigrants toward political developments in Bulgaria. Initially, the newspaper adopts a cautious and neutral stance toward the new government. However, this position gradually changes as tensions escalate between the state and the Internal Macedonian Revolutionary Organization.

Before the coup, the focus of the émigré discourse is largely on foreign policy, especially Bulgaria's relations with Yugoslavia, which are viewed with suspicion. After the coup, attention shifts to internal politics, particularly the repressive measures imposed by the new regime associated with the Zveno (a Bulgarian political circle). Arrests, censorship, and administrative control over Macedonian organizations intensify tensions and elicit a sharp response from the diaspora.

As a result, the newspaper's tone grows increasingly adversarial. The language used in the newspaper evolves rapidly, reflecting a deepening divide between "Bulgarians from Macedonia" and those from the Kingdom. The study highlights how political pressure and state policies not only provoke open confrontation but also reshape identities and rhetoric within the community.

Keywords: Macedonian Tribune; Macedonian Political Organizations; Internal Macedonian Revolutionary Organization; "Zveno" circle; May 19th coup

Въведение: Гледната точка на македонската емиграция

Статията си поставя за цел да представи още един поглед към добре известни събития, последвали преврата на звенарите от 19 май 1934 г. и на тайния Военен съюз. Това е гледната точка на македонската емиграция в Северна Америка. Тя е забележителна, доколкото отразява промяната в настроенията

към българската държава сред една значима общност зад граница и дава ново измерение на политическата криза – несигурност не само за контрола върху властта и състоянието икономиката, но и за идентичността, в координатите на въпроса „кои сме ние?“.

Изселниците от Македония в САЩ и Канада образуват многобройна и сплотена група, която по техни собствени оценки наброява „десетки хиляди души“ (Anonymous 1934a, p. 1). Само формалните членове на Македонските политически организации (МПО) в апогея на тяхната дейност през 1943 г. са 4000, пръснати в 45 американски града (Sinadinoski 2017, p. 275). На конгреса на МПО във Форт Уейн през 1934 г. по улиците на града манифестират 2500 души (Anonymous 1934b, p. 1). Цифрите изглеждат незначителни, отнесени към мащаба на многобройните етнически групи в САЩ. Те обаче са внушителни за общност, която по исторически статистически данни в началото на XX в. е под милион на Балканския полуостров[1] (Shaw and Shaw 2002, p. 208) и около 50 – 60 000 души в САЩ и Канада (Thernstrom 1980, p. 691). Освен оценката на броя им Харвардската енциклопедия на американските етнически групи съобщава, че тези преселници „до Втората световна война почти всички (almost all of them) се идентифицират като българи или македонски българи“, с акцент върху тази им специфика (Thernstrom, 1980, p. 690). Едно основание да ги посочим с работен термин, зает от социологията на Фердинанд Тьониес – като „общност“, Gemeinshaft (Tönnies 1963).

Тази група е добре организирана, активна и независима от балканската политическа конюнктура в мненията и действията си. За икономическата им дейност съдим по оживените карета с реклами на различни предприятия, стоки и услуги, които предлагат на американския пазар. За политическата им ангажираност говорят сведенията от излети, събрания, вечеринки и други мероприятия, които пълнят страниците на „Македонска трибуна“ в продължение на десетилетия. Забележителна е и лекотата, с която се обръщат към монарси и премиери в защита на своите събратя в „стария край“.

Затова Македонските политически организации определят амбициозно мисията на своя печатен орган „да бъде верен и буден страж на Македония“ (Anonymous 1934c, p. 1). Във век, когато информацията се движи чрез телеграмите на кореспондентите, пресата е в зенита си като средство за въздействие върху обществото. По оценки на изследователи в началото на XX в. печатът е достигнал пик на своята популярност. „Златният век на вестника“ превръща издания като „Ню Йорк Таймс“ в институции, водещ референтен източник „за библиотекари, учени, държавни служители и вероятно – други вестници“ (Douglas 1999, p. 124).

„Македонска трибуна“, един упорит седмичник, продължава традиция, започнала през 1927 г. Той надживява Златния век, като продължава да излиза и днес. Списван до 1996 г. на родния български език, това е прозорецът, през

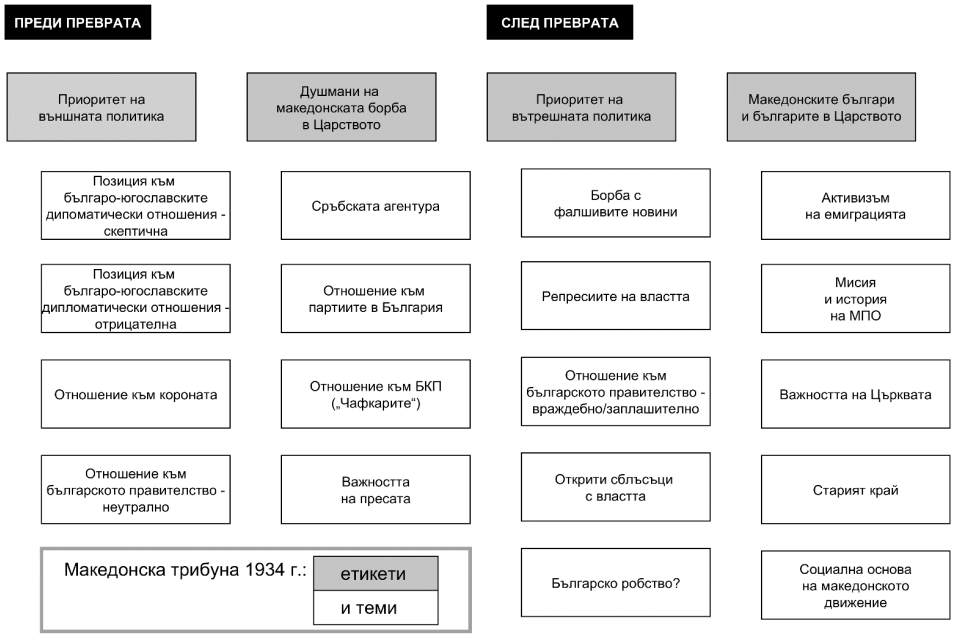
който македонската емиграция гледа към отечеството – както към Царството, така и към „поробена Македония“ и представлява богат източник за нейните настроения. Ясно проследима е и добрата връзка, която МПО и нейният вестник държат и с легалните представители на Националния комитет в София и с нелегалите от ВМРО. Така изданието на общността в Северна Америка изразява по-висша позиция: на своето неформално правителство, което претендира да представлява македонците по света.

Ценното течение за 1934 г. бе предоставено от Macedonian Patriotic Organization[2] в САЩ и г-н Ангел Апостолов в пълнота, която покрива някои празноти във фонда на Националната библиотека, в чиито описи са броеве 365 – 384, 389 – 391, 397, 398 и 401 – 410. Него използвам, за да отговоря на основния въпрос, който задавам тук: Как се променя отношението на македонската емиграция в САЩ и Канада към българските власти в хода на техния конфликт с организацията на македонските революционери?

Работното предположение е, че през 1934 г. са обозначени контурите на дълбок разлом между македонската общност и българската държава. И този процес може да се проследи в документираните настроения на онази нейна част, която е намерила нов дом в Северна Америка. За да проверя тази хипотеза, предлагам тук качествен тематичен анализ (thematic content analysis) на съдържанието на „Македонска трибуна“ от 1934 г.

Този гъвкав подход позволява със субективни очи да отделим важните теми в съдържанието на вестника, които имат отношение към изследователския ни въпрос. Чрез кодиране с ключови думи в текста на статиите, посветени на България, можем да обособим по-големите ядра, които оформят картината на конфликта между ВМРО и българските власти, така както той се интерпретира и разиграва пред читателя емигрант. Да видим кои са „темите, които изплуват от данните“, както изисква методът на тематичния анализ (напр. Ahmed et al. 2025).

Доколкото конфликтът между ВМРО и държавата е широкият фон, върху който се проектират настроенията на емиграцията в Америка, етикетите ни са „закачени“ за правителството, неговата външна и вътрешна политика, партиите, царя и не на последно място – българската преса. Сред тях намират място и онези маркери, които помагат да установим как емиграцията се идентифицира или разграничава от българската държава.

Изображение 1. Етикети и теми

Да се спрем върху по-важните аспекти в тази сложна конфронтация, така както е поднесена от емигрантския печат.

Приоритетът на външната политика – преди преврата

Страниците на „Македонска трибуна“ преди майските събития са посветени на организационния живот, на положението в Македония под сръбска и гръцка власт и на международните новини. България не е в този смисъл „чужбина“ и ако развитието в нея предизвиква безпокойство, то е свързано изключително с външната ѝ политика. В хода на измамно сближаване със сърбите тя може да се окаже привлечена в югославската орбита, Сърбия е сериозният противник на македонците, които чрез своята „трибуна“ оценяват българското правителство по ръба на деликатната дипломация с Белград.

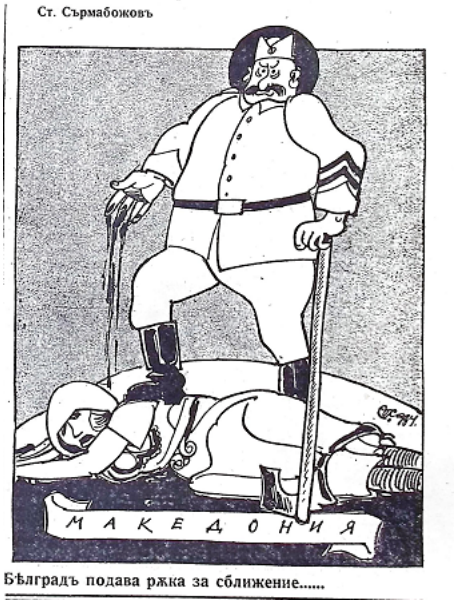
За премиера Никола Мушанов, още повече за царя, пишат премерено. Самата българска дипломация, ако и стъпила в неправилно русло, получава предпазливи оценки:

> *„Нека ни бъде позволено да се съмняваме – и ние бихме се радвали да бъдем опровергани обаче от фактите, като чуем, че ... се чете свободно и се продава българската книга, без да се преследва за това българското население.“* (Anonymous 1934d, p. 1)

Напрежение личи под маската на тази сдържаност. Сърбия е смъртен враг на революционното движение и затова оценката към една примиренческа политика не може да е друга освен критична. Всеки контакт, опит за сближение с *външния* противник поражда подозрение към всеки *вътрешен* инициатор на подобна стъпка. В хода на официална визита или творческа среща близостта с представители на сръбската държава крие риска от предателство:

> „*Ето, напоследък в България дошли нови гости, този път югославски писатели. И пак същите истории: посрещания, изявления, банкети, наздравици и пр. до безконечност… сиреч до тогава до като*[3] *сърбите не постигнат окончателно своята цел – поглъщането в търбуха на Югославия и България*“ (Anonymous 1934d, p. 1).

В такава опозиция по оста на външната политика няма съмнение в отделянето на свои и чужди. Карикатурата на С. Сърмабожов илюстрира лаконично този критерий.

Изображение 2. Външната политика (източник: „Македонска трибуна“, бр. 374/19.04.1934 г.)

Враждебността е продиктувана от грижата за своите, за България, но и за българите в Македония, притиснати от омразната чужда сила:

> „*В Македония има страшен държавен терор, особено над българите. Техните училища все още са затворени. А това е, което огорчава много българи. Пита се в какво отношение са постигнати добри ре-*

зултати, за да се смята, че има подобрение на отношенията между София и Белград“ (бр. 360, 11 януарий, с. 1, „София – Белград“).

Да запомним този изказ, фокусиран върху опазването на българското. Само след няколко месеца той ще бъде радикално променен.

В броевете преди превратa македонската общност не е чужда на конфликта. Тя води битки с други групи в българското общество – партии, гравитиращи около тях вестници и отделни личности. Така се очертават важни теми, които предстои да бъдат разгърнати в сблъсъка с диктатурата на „Звено“.

От една страна, се откроява мотивът за „враговете на македонската кауза“. От друга – отделят сериозно внимание на журналистически дуели като признание за „важността на пресата“. Редом с омразните фигури, срещу които водят политическа и въоръжена борба, нарочни статии улучват стари противници по перо като вестник „Мир“ – издание на „изедници думбази“ (Anonymous 1934e, p. 4). С него са свързани „народняците“ (Народната партия), които „ядат цървулите на македонското дело“ (Anonymous 1934e, p. 4). На вестникарските схватки отделят щедро място, защото пресата е бойно поле за контрол върху истината. Вестникът се явява оръжието, чрез което да бъдат посочени противниците на македонското дело. Такива „пропаднали лица“ са по-скоро изключение – „намират се и тук“ (Anonymous 1934f, p. 1). Спектърът на тези типажи е широк – в единия край са „чорбаджиите“ от Народната партия, на другия – комунистите, „чафкари“: „Борбата, която те водят срещу македонското движение, не е нищо друго, освен една косвена подкрепа за тиранические управления от Белград и Атина“ (Anonymous 1934g, p. 1). Сблъсъците протичат с куршуми по улиците на София, по страниците на вестниците и дори от другата страна на Океана, в градове със значителни емигрантски общности като „Дитройт“. Тук македонците трябва също да бъдат опазени от разлагащата пропаганда на „чафкарите“ и „Македонска трибуна“ изпълнява ревностно тази мисия.

Тези конфликти се развиват в традицията на стари вражди, основани на конкуренция на идеи, борба за човешки души и финансови ресурси. Те не засягат фундамента на отношенията с българската държава. Подобни сблъсъци са проява на динамичния живот, който македонските общности водят както в България, така и в Америка като част от българското общество. Активни, жилави и устойчиви, както ги разкриват събитията, те играят важната роля да представляват безгласни и обезправени групи, които са заложник в пресметливите игри на балканските правителства и Великите сили.

Деветнадесети май е повратна точка за връзките на македонските общности с българското общество. Репресиите, породени от политическа рационалност, провокират нов стил на писане, раждат различна реторика. Македонските дела се отделят като изключителна ценност. Те могат да бъдат свързани с „България“ и „българското“, но не на всяка цена. Царството, по ред признаци, невинаги ще се припознава като „тяхната държава“, а личните и партизански-

те схватки ще прераснат в открит сблъсък със самия министър-председател, армията и полицията. В течението на вестника това е стихиен процес, който се разгръща в рамките на няколко месеца, но има ясен за проследяване ход.

След преврата – приоритет на вътрешната политика

Събитията

Животът на емиграцията от Македония в САЩ и нейната връзка с България са основно проучени и добре документирани (Mitev 2022). Предисторията на конфликта между ВМРО и органите на държавната власт, както и ходът на събитията след 19 май могат да бъдат проследени в редица специализирани трудове (напр. Markov 1992; Tulekov 2001). Този текст няма да се спира върху обективната история на сложните отношения между държавата и революционерите. Интересуваме се от „субективната" интерпретация, която дописниците на „Македонска трибуна", често анонимни, представят пред читателите си. Канавата на най-важните случки, на чийто фон се развива сблъсъкът на В.М.Р.О. с държавата, е нахвърляна пестеливо:

> *„Превратът е станал през нощта на 18 срещу 19 май, когато всичко било в сън. Войската от казармите в София и провинцията завзела всички по-важни учреждения, министерствата, телефоните, пощите, като в кратко време станала господар на положението в страната… Нема нито един убит или ранен. Не е пукнала нито една пушка"* (Anonymous 1934h, p. 1).

Като основен мотив за действията си звенарите изтъкват „големото партизанство … което поражда ненавист, разложение, разногласие и дезорганизира народа в политическо и морално отношение" (Anonymous 1934h, p. 1). С наредба-закон от 14 юни партиите са разпуснати, наложена е цензура.

Под удар попада и македонската общност, представена чрез своите легални и конспиративни организации, в които решаваща дума има Иван Михайлов със съратниците си. В началото обаче конфликтът с властта не изглежда неизбежен и в развитието си следва определен ред.

Опити за неутралност

Първите статии на „Македонска трибуна" след майските събития са предпазливи. Македонското движение заема изчаквателна позиция: „И тъй като досега немахме точни сведения как точно са се развили работите в България, то не можем да кажем нищо по този въпрос" (Anonymous 1934i, p. 1). Валиден остава познатият външнополитически императив – връзките на властта със Сърбия като заплаха за каузата. Казано с кратки думи: „Отношението на В.М.Р.О. към българските правителства се е обуславяло в зависимост от отношението, което тези правителства са имали към освободителната борба на македонците. На тази база ще бъде и за в бъдеще отношението на македонците към новото българско правителство" (Anonymous 1934i, p. 1).

Председателят на Македонския национален комитет в България успокоява: „македонците немат ни най-малка причина да са недоволни от смената на правителството“ (Anonymous 1934j, p. 1). Засега вестникът има грижата да тушира страстите, да изобличава ония „фалшиви новини“, които изобилстват в дима след промените. Съобщенията за сблъсъци с полицията на Духов ден и Деня на Македония са опровергани. Македонският национален комитет обаче поднася „съжаленията си на правителството“ (Anonymous 1934k, p. 1). За слуховете допринася цензурата. Сега свободната „Македонска трибуна“ е още по-ценна. Но и по нейните страници реалността се раздвоява между факти и политическа целесъобразност. От една страна, прокламират неутралност: „Известно е на всички, че общата линия на македонските организации е да пазят винаги неутралитет във вътрешно партийния живот на българската държава“ (Anonymous 1934l, p. 1). От друга обаче, натискът на държавната машина е на път да трансформира това състояние.

Брой 383 маркира точката, в която отричането на конфликта със звенарите се пресича с новините за техни издевателства:

> *„В планините неколко групи комити се държат срещу правителствените сили… Предаваме горната телеграма под резерв. Обаче тя може, ако не изцело, то поне отчасти да се укаже*[4] *верна, защото по всичко личи, че новото българско правителство е с сърбофилски настроения“* (Anonymous 1934m, p. 1).

С това започва хрониката на последователно преследване, което довежда до открити сблъсъци с властта и променя езика на вестника.

Репресии

Държавата провежда редица мерки срещу ВМРО, които „Македонска трибуна“ разкрива драматично и систематично пред своята аудитория.

В „Македонската област“, „българска Македония“ е наложено военно положение. Армията установява блокада, движението между населените места става със „специално разрешение“ (Anonymous 1934n, p. 1). Конфискацията на оръжие взема такива мащаби, че хайките посягат на „олтарите“, „черквите“ и „гробниците“ (Anonymous 1934m, p. 1). В Петричко уволняват кметове и местни учители, като им пращат заместници от София (Anonymous 1934o, p. 2).

Цензурата не подминава македонската преса в България. Забраняват на вестник „Македония“ да публикува портрета на Тодор Александров по повод 10 години от смъртта му (Anonymous 1934p, p. 1). Журналистите отговарят с метафора: „в. „Македония“, може би най-строго цензурираният вестник, помества в броя си от 2 юлий снимка на затворен зад решетка лъв с следният под него надпис: „Красив и могъщ, макар и зад железна преграда“, алегория за несъкрушимостта на непобедимото македонско дело, което днес както всекога стои здраво на своите позиции“ (Anonymous 1934q, p. 1).

Арестите и интернирането засягат както върха на македонската емиграция, така и редниците на революцията. Арестуват Кондов, председател на Националния комитет (Anonymous, 1934m, p. 1). Същата съдба имат и „стотици македонци“ в Пиринска Македония (Hristov 1934a, p. 1). Сред имената на задържаните откриваме Кирил Драгов и Йордан Чкатров. Арестът на Чкатров, бивш секретар на ЦК на МПО, е пряко предизвикателство срещу емигрантската общност в Северна Америка (Anonymous 1934r). Не правят изключение и за най-заслужилите фамилии: „Една от най-тормозените жени е г-жа Драгова, майката на Кирил Драгов. Нейната къща постоянно се претърсва и почти целата сега е разкъртена“ (Anonymous 1934o, p. 1). В затвора попада и Борис, братът на Мара Бунева (Anonymous 1934s, p. 1).

Арсеналът на репресията е разнообразен и включва още „побоищата, арести и ругатни срещу Македония“ (Anonymous 1934p, p. 1), „обиски“ и „псувни“ (Anonymous 1934o, p. 1). Оръдие на диктатурата е както армията, така и полицията: „вбесени полицаи бият и затварят всеки, който изглежда съмнителен“ (Anonymous 1934s, p. 1).

На сцената излизат сенчести люде. От една страна, в подкрепа на македонската кауза застават „д-р Станишев“, „д-р Руменов“ и „други почтени македонски дейци, всеобщо уважавани не само от македонците, но и от местното общество“ (Anonymous 1934t, p. 1). Тези хора полицията гони. Отсреща им стоят „разни тъмни типове“ – „бият се по гърдите, хвалят се налево и надесно, псуват македонската майка и проче“. „Шпионажа продължава да се шири“, активно действат „стражари, войници и тайни агенти“ (Anonymous 1934o, p. 1).

Освен мерките на физическата разправа звенарите правят опит да подчинят административно и организационния живот на македонците. Пак действа полицията. На 2 септември на конференция на всички братства с намесата на правителствените агенти избират казионен Национален комитет (Anonymous 1934t, p. 1).

С превземането на структурите в България общностите в САЩ и Канада ще останат единственото автентично представителство на диаспората. Те следят внимателно събитията и настъпилата промяна в езика на дописките отразява разрива с българската държава. Водят се рубрики „Под българска диктатура“, „Под диктатурата на Кимон Георгиев“ и др. Властта, станала омразна, ще бъде посрещната с подобаваща реакция. Тонът е заплашителен: „Същото, което сърбите вършат, Кимон Георгиев добре копира, но лошо ще свърши“ (Anonymous 1934t, p. 2). Ответът на ВМРО и свързаните с нея структури се разгръща както в открито противоборство с властите, така и в реторическа битка по страниците на „Македонска трибуна“. Свободна от контрол, тя разгръща всеобхватна кампания срещу премиера и органите на неговата диктатура. Основно място в нея заема образът на врага.

Душманите на македонското дело – образи и думи

Най-характерна черта на враговете на македонското дело е тяхната връзка със сръбската държава. Те са преди всичко нейни инструменти. С първия „изстрел“ срещу кабинета в броя от 21 юни именно неговите „сърбофилски настроения“ дават аргумент за съпротива: „Централният комитет веднага ще издаде нареждания на организациите за начина, по който ще реагират всички македонци тук, както и за борбата, която ние от тук ще трябва да поведем срещу ония, които искат да продадат Македония на сърбите“ (Anonymous 1934m, p. 1).

Противниците са „кукли“ на Белград (Anonymous 1934u, p. 1), „верни кучета на сръбския крал“ (Anonymous 1934v, p. 2), „пандури на сръбския крал Александър“ (Anonymous 1934u, p. 1). Наричат ги още „сръбски агенти“ и „самоналожени управници на българския народ“ (Anonymous 1934w, p. 2).

Техните действия намират различни рационални обяснения. Най-ясна е логиката на парите: „Белград никога не беше изпитвал такава радост. Онова, което не можа да постигне с острието на ножа и коварните дипломатически интриги, сега го постига с блесъка на сръбското злато“ (Anonymous 1934x, p. 2).

Друго разкритие показва, че България и нейното правителство са превзети от „чужденец“. Разконспирират Кимон Георгиев като гръка Псаропулос, който, скрит зад българска фамилия, е проникнал в самото сърце на държавата (Anonymous 1934y, p. 1) . Затова на „честните българи“ са противопоставени „неколцина амбициозни полубългари“ (Anonymous 1934z, p. 1).

Разглеждат предателството като форма на лудост. Революционерите си имат работа с „шепа безумци, които решително са тръгнали към пропаст“ (Anonymous 1934u, p. 1). „Умственото помрачение“ е тяхната диагноза (Anonymous 1934aa, p. 1).

Фокус на филипиките става премиерът Кимон Георгиев. Разобличен в произхода си, той е определян като „диктаторът на България“ (Anonymous 1934ab, p. 1), „модерият Брут“ (Anonymous 1934ac, p. 1), „измекяр на Белград“ (Anonymous 1934r, p. 1), „измекяр… вързан на опашката на сръбската и френската политика“ (Anonymous 1934aa, p. 1).

С изключение на спорадичното споменаване на генерал Пенчо Златев, звенарите остават безименни по страниците на „Македонска трибуна“. К. Георгиев е удобният събирателен образ, който засенчва безлична маса „ибрикчии“, „предатели“ и „търгаши на Македония“ (Anonymous 1934ad, p. 2). Тези образи на врага трасират разломите, по които се развива конфликтът с българската държава – като открит сблъсък и като криза на идентичността.

Открити сблъсъци с властта

Действията срещу кабинета се разгръщат в България и Северна Америка. Зад Океана това е задача на емиграцията – да протестира, апелира и мобилизира: „На най-далечния сектор на този фронт бдим и ние, македонските изгнаници в Съединените щати и Канада, обединени под чистото знаме на М.П.О.“ (Anonymous 1934ae, p. 3). Върху нея лежи „тежкият дълг да поведе борбата в защита на Македония и оттук и то главно сред американското и европейското обществено мнение“ (Anonymous 1934i, p. 1).

В България съпротивата е легална и законспирирана едновременно. Противоречиви остават сведенията за схватки с полицията на Духовден (Anonymous 1934k, p. 1). В деня на народните будители, докато дефилират пред К. Георгиев студентите запяват македонския марш “Изгрей зора на свободата” (Anonymous 1934af, p. 1).

Символична кулминация на сблъсъка е големият пожар на Централната софийска гара, датиран „на 18 септември“ 1934 г. Четиринадесет резервоара с газолин са взривени през нощта. Пожарът е толкова силен, че вдигат Софийския гарнизон да помага на пожарната команда. „Македонска трибуна“ няма съмнение кой стои зад произшествието: „Едно изследване от страна на полицията идва до заключението, че пожарът е бил направен от македонските революционери като протест срещу арестуването и интернирането на техните водачи“ (Anonymous 1934ag, p. 1). Произшествието е регистрирано в ежедневната преса на Царство България, но с един ден разминаване. На 20 септември вестник „Утро“ съобщава за „Стихийният пожар в столичната гара“, станал „снощи“ (Anonymous 1934ah, p. 1). На 19 септември в-к „Зора“ отразява бягството на Ив. Михайлов, но единствената информация, посветена на железниците от тази дата, информира читателите „Колко влакове минават през Софийската гара“ (Anonymous 1934ai). И едва на 20 септември те научават за „Снощният стихиен пожар на гарата“ (Anonymous 1934aj, p. 1). Докато задграничният печат не се колебае да поеме отговорност за атентата, цензурираните статии в страната са предпазливи в заключенията: „Във връзка с пожара полицията е арестувала трима вардиани на опожарената железопътна магазия и неколцина други лица. Между тех са и неколцина, които били заловени да развъртат съединителите на поставените в действие черва, което предизвикало спирането на водата“ (Anonymous 1934aj, p. 3). Емигрантската преса, като се позовава на „специална телеграма до Ню Йорк Таймс“ изчислява загубите на над 500 хиляди долара. По-сериозни остават раните на раздора между македонската общност и българската държава.

Вместо заключение: българи от Македония и Царството

Прегледът на „Македонска трибуна“ в превратните месеци на 1934 г. осветява очаквана трансформации на езика, чрез който редакцията моделира пред емигрантската си публика своето отношение към българската държава. Редакцията е повече от колегия журналисти. Зад анонимните автори на дописки

се четат позициите на ВМРО и нейния лидер Иван Михайлов по актуалните събития. Срещат се и имена на успели в Америка преселници, които участват активно в политическите борби за благото на своята историческа родина. Настроенията на този революционен и интелектуален елит се обръщат за броени седмици. От точката на пристрастно, но сдържано внимание по въпроси от сферата на българската външна политика те стигат до публична конфронтация, в която реториката се преплита с истински или хиперболизирани сражения срещу една „диктаторска“ и сякаш чужда власт. Подобна политизация на речника вече е позната от по-рано (Dechev 2019).

В разгледания случай обаче откриваме рязка, интензивна във времето промяна, настъпила със скоростта на военния преврат. Последователни, кратки публикации показват внезапния завой на политическо говорене, разделил в рамките на няколко броя „българите от Царството“ и „българите от Македония“. Стоян Христов – лице на емигрантската интелигенция, описва състоянието така: „Това е един интересен парадокс. Сърбите измъчват македонците, защото последните отказват да предадат българската си идентичност, гърците ги измъчват по същата причина, а сега българите им нанасят удари, защото интересите на македонските българи не съвпадат с тези на българската държава“ (Hristov, 1934b, p. 1).

Подобно преобръщане ражда химерични конструкции. В един параграф може да се каже „Вие знаете какво значеше България за нас, неосвободените Българи от Македония. Ние всекога я обичахме и считахме като рай…“. И пак в него да се добави „Символът на българската власт беше за мен нещо умразно[5] и ако аз побързах да се върна в Съединените щати, то беше, защото аз отказах да живея под един чудовищен режим“ (Hristov 1934b, p. 1).

Как да четем това главоломно преобръщане във фундаментални въпроси от порядъка на „ние и другите“? Езиковите обрати не са само стилистични украшения. Философията на езика обръща внимание, че речта е действие („акт“) и поражда състояние на нещата с „нова публична деонтология“ – „езикът не просто описва, а създава“ (Searle 2009, p. 197). В случая – провокира раздвоение, несигурност, безтегловност. Тази колебливост се усеща и в тона на статиите от първите седмици след 19 май, когато „Македонска трибуна“ старателно опровергава „фалшивите новини“, които хвърлят съмнения за неразбирателство с правителството, и които самият вестник тиражира! С какво се характеризира промяната?

Първо, противно на очебийното очакване в нейния епицентър да е „външната политика“ спрямо Югославия (доминиращата тема преди 19 май), мощният импулс се оказва „вътрешната“ – не дипломацията, а полицията. Важните въпроси обхващат как тези хора и техните организации са поставени във вътрешните дела на държавата – каква е степента на контрола, цензурата, как овладяват структурите им административно, как ги охраняват с полиция, как ги разоръжават с армия, кой назначава учителите и свещениците. Не „злат-

ният телец“ на Сърбия с нейната политика „да раздели българския народ на две“ (Anonymous 1934aa, p. 1), а затягането на юздите дава първите изстрели в словесната битка на „Македонска трибуна“ с държавата.

Второ, прокламиран като средство срещу партийните дрязги, пагубни за държавата, режимът на звенарите и Военния съюз предизвиква странични ефекти, които засенчват ползите от всякакво „добро управление“. Идентичността става залог във властовата игра, но заслугата за това не е на „външната интрига“, а на сляпата политика. Тази, която не вижда възможността в по-широката рамка на обществото, на рационалната държавност, Gesellschaft, да съществуват общности, основани на родство, бит и традиции, Gemeinshaft (виж Tönnies 1963, p. 33).

Трето, динамиката на това редакционно, езиково салто е главозамайваща. Тя се вмества в отрязъка между два броя, а понякога и в пространството между две статии. Затова може да се каже „сме българи, обаче срам ни хваща, че група българи са запретнали да ни бият, затварят и дори убиват“ (Gradevski 1934, p. 1). И скоро след това да се говори за „македонския народ, който в поробена Македония от Белград, София и Атина пази огнените завети на илинденци“ (Anonymous 1934, p. 1). Скоростта на дриблирането с думите подсказва, че то не е отражение на дълбинен социален процес, а оръжие, което може бързо да се снаряди за всяка злободневна нужда на „редакторите“. Но това не отменя сериозността на последствията от подобно говорене.

Огледалото на Македонска трибуна много повече във формата на езика, отколкото в тежестта на „новините“, които пренася в САЩ и Канада, показва несъстоятелността на една праволинейна и късогледа администрация. Тя цели с безкомпромисност и „строги мерки“ да се извърши приобщаването „към националната дипла на тази значителна част от българския народ“ (Hristov 1934b, p. 1). Вместо това отваря пукнатините на разлома с независима и активна общност зад Океана. Тъжната констатация на „Македонска трибуна“, че „Родните черкви са отнети. Училищата ни заключени. Българската книга забранена“ (Anonymous 1934b, p. 1), сочи към истински важните въпроси, оставени без отговор от реформаторските претенции на кръга „Звено“.

Благодарности

За статията бе използван дигиталният архив на в-к „Македонска трибуна“, предоставен от Macedonian Patriotic Organization във Форт Уейн, САЩ, със съдействието на г-н Ангел Апостолов.

БЕЛЕЖКИ

1. Отоманското преброяване от 1906 г. определя броя на „православните българи“ в Македония на 626 715 (цит. по Shaw, S., Shaw, E.K., 2002. History of the Ottoman Empire and Modern Turkey. Cambridge University Pressp, p. 208).

2. Наследник на Macedonian Political Organization.
3. Правопис по оригинала.
4. Правопис по оригинала.
5. Правопис по оригинала.

ЛИТЕРАТУРА

АНОНИМЕН, 1934a. Протестна телеграма срещу терора на софийския кабинет. *Македонска трибуна*, бр. 386, 18 юлий.
АНОНИМЕН, 1934b. 13 редовен годишен конгрес на М.П.О. в С. Щати и Канада. *Македонска трибуна*, бр. 394, 6 септемврий.
АНОНИМЕН, 1934c. Седем години Македонска Трибуна. *Македонска трибуна*, бр. 364, 3 февруарий.
АНОНИМЕН, 1934d. Отношенията между София и Белград. *Македонска трибуна*, бр. 363, 1 февруарий.
АНОНИМЕН, 1934e. Народнящината в България. *Македонска трибуна*, бр. 374, 19 април.
АНОНИМЕН, 1934f. Шпионина К. Тодоров – осъден. *Македонска трибуна*, бр. 365, 15 февруарий.
АНОНИМЕН, 1934g. Комунистите в България капитулират по македонския въпрос. *Македонска трибуна*, бр. 376, 3 май.
АНОНИМЕН, 1934h. Как е станал превратът. *Македонска трибуна*, бр. 379, 24 май.
АНОНИМЕН, 1934i. Преврата в България. *Македонска трибуна*, бр. 379, 24 май.
АНОНИМЕН, 1934j. Фалшиви новини и техните опровержения. *Македонска трибуна*, бр. 380, 31 май.
АНОНИМЕН, 1934k. Грамадна македонска демонстрация в София. *Македонска трибуна*, бр. 381, 7 юний.
АНОНИМЕН, 1934l. В Петричко. *Македонска трибуна*, бр. 382, 14 юний.
АНОНИМЕН, 1934m. Кабинета Георгиев против македонците. *Македонска трибуна*, бр. 383, 21 юний.
АНОНИМЕН, 1934n. Какво става в България. *Македонска трибуна*, бр. 385, 5 юлий.
АНОНИМЕН, 1934o. Терора продължава да се шири. *Македонска трибуна*, бр. 398, 4 октомврий.
АНОНИМЕН, 1934p. Върховизма пак на сцената. *Македонска трибуна*, бр. 396, 20 септемврий.
АНОНИМЕН, 1934q. София - третият враг на Македония. *Македонска трибуна*, бр. 388, 28 юлий.

АНОНИМЕН, 1934r. Йордан Чкатров арестуван. *Македонска трибуна*, бр. 391, 16 август.
АНОНИМЕН, 1934s. К. Георгиев вилнее в България. *Македонска трибуна*, бр. 395, септември 13.
АНОНИМЕН, 1934t. Полицията върши беззакония. *Македонска трибуна*, бр. 397, 27 септември.
АНОНИМЕН, 1934u. На протест за Македония. *Македонска трибуна*, бр. 386, 12 юлий.
АНОНИМЕН, 1934v. Сръбски вестник в София. *Македонска трибуна*, бр. 389, 2 август.
АНОНИМЕН, 1934w. Писмо от Петричко. *Македонска трибуна*, бр. 386, 12 юлий.
АНОНИМЕН, 1934x. Сближенски дунанми. *Македонска трибуна*, бр. 399, октомврий 11.
АНОНИМЕН, 1934y. Диктатора на България по народност грък. *Македонска трибуна*, бр. 386, 12 юлий.
АНОНИМЕН, 1934z. Македония под тройно робство. *Македонска трибуна*, бр. 387, 19 юлий.
АНОНИМЕН, 1934aa. Тринадесетият конгрес. *Македонска трибуна*, бр. 393, 30 август.
АНОНИМЕН, 1934ab. Речта на Кимон Георгиев. *Македонска трибуна*, бр. 387, 19 юлий.
АНОНИМЕН, 1934ac. И ти ли, Бруте. *Македонска трибуна*, бр. 388, 28 юлий.
АНОНИМЕН, 1934ad. На в-к Народен глас. *Македонска трибуна*, бр. 395, септември 13.
АНОНИМЕН, 1934ae. Отчет на Централния комитет за дейността му през 1933-1934 година. *Македонска трибуна*, бр. 394, 6 септември.
АНОНИМЕН, 1934af. Какво става в България. *Македонска трибуна*, бр. 406, 29 ноември.
АНОНИМЕН, 1934ag. Голем атентат в София. *Македонска трибуна*, бр. 379, 27 септември.
АНОНИМЕН, 1934ah. Стихийният пожар на столичната гара. *Утро*, №7527, 20 септември.
АНОНИМЕН, 1934ai. Колко влакове преминават през Соф. гара. *Зора*, брой 4565, 19 септември.
АНОНИМЕН, 1934aj. Снощният стихиен пожар на гарата. *Зора*, бр. 4566, 20 септември.
АНОНИМЕН, 1934. Илинден ни Зове на борба. *Македонска трибуна*, бр. 389, 2 август.

АНОНИМЕН, 1934ak. Македонците са най-добрите българи. *Македонска трибуна*, бр. 385, 5 юлий.

АНОНИМЕН, 1934al. Македонският конгрес в България. *Македонска трибуна*, бр. 368, 8 март.

ГРАДЕВСКИ, 1934. Писмо от Джумайско. *Македонска трибуна*, бр. 387, 19 юлий.

ДЕЧЕВ, С., 2019. Политическият македонизъм и българската политика към Македония. *Култура*,19/09/2019.

МАРКОВ, Г., 1992. *Парола „Сабя“. Заговорите и превратите на Военния съюз*. 1919 – 1936. София.

МИТЕВ, Т., 2022. *Българската емиграция в САЩ и Македонският въпрос*. Тангра ИК.

ТЮЛЕКОВ, Д., 2001. *Обречено родолюбие. ВМРО в Пиринско*. Унив. изд. „Неофит Рилски“, Благоевград.

ХРИСТОВ, С., 1934a. Борис – цар или монаршески заложник. *Македонска трибуна*, бр. 388, 28 юлий.

ХРИСТОВ, С., 1934b. Македонската борба и нейната независимост. *Македонска трибуна*, бр.395, септември 13.

AHMED, S.K., MOHAMMED, R.A., NASHWAN, A.J., IBRAHIM, R.H., ABDALLA, A.Q., AMEEN, B.M.M., KHDHIR, R.M., 2025. Using thematic analysis in qualitative research. *Journal of Medicine, Surgery, and Public Health*, 6. https://doi.org/10.1016/j.glmedi.2025.100198.

DOUGLAS, G., 1999. *The Golden Age of the Newspaper*. Greenwood press, Westport, Connecticut; London.

SINADINOSKI, V., 2017. Macedonians in America. *Createspace Independent Publishing Platform*.

SEARLE, J., 2009. What is Language? Some Preliminary Remarks. *Etica & Politica / Ethics & Politics*, XI, 173 – 202.

SHAW, S., SHAW, E.K., 2002. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey.* Cambridge University Press

THERNSTROM, S. (Ed.), 1980. *Macedonians. Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups.*

TÖNNIES, F., 1963. *Community and Societt (Gemeinschaft und Gesellschaft).* Harper & Row, Publishers, Incorporated

Acknowledgements

The article used the digital archive of the newspaper “Macedonian Tribune”, provided by the Macedonian Patriotic Organization in Fort Wayne, USA, with the assistance of Mr. Angel Apostolov.

REFERENCES

AHMED, S.K., MOHAMMED, R.A., NASHWAN, A.J., IBRAHIM, R.H., ABDALLA, A.Q., AMEEN, B.M.M., KHDHIR, R.M., 2025. Using thematic analysis in qualitative research. *Journal of Medicine, Surgery, and Public Health*q=, 6. https://doi.org/10.1016/j.glmedi.2025.100198.

ANONYMOUS, 1934. Ilinden ni Zove na borba. *Makedonska tribuna*, br. 389, 2 avgust.

ANONYMOUS, 1934a. Protestna telegrama sreshtu terora na sofijskija kabinet. *Makedonska tribuna*, br. 386, 18 julij.

ANONYMOUS, 1934aa. Trinadesetijat kongres. *Makedonska tribuna*, br. 393, 30 avgust.

ANONYMOUS, 1934ab. Rechta na Kimon Georgiev. *Makedonska tribuna*, br. 387, 19 julij.

ANONYMOUS, 1934ac. I ti li, Brute. *Makedonska tribuna*, br. 388, 28 julij.

ANONYMOUS, 1934ad. Na v-k Naroden glas. *Makedonska tribuna*, br. 395, septemvrij 13.

ANONYMOUS, 1934ae. Otchet na Centralnija komitet za dejnostta mu prez 1933 – 1934 godina. *Makedonska tribuna*, br. 394, 6 septemvrij.

ANONYMOUS, 1934af. Kakvo stava v Bulgarija. *Makedonska tribuna*, br. 406, 29 noemvrij.

ANONYMOUS, 1934ag. Golem atentat v Sofija. *Makedonska tribuna*, br. 379, 27 septemvrij.

ANONYMOUS, 1934ah. Stihijnijat pozhar na stolična gara. *Utro*, №7527, 20 septemvri.

ANONYMOUS, 1934ai. Kolko vlakove preminavat prez Sof. gara. *Zora*, broj 4565, 19 septemvrij.

ANONYMOUS, 1934aj. Snoshtnijat stihien pozhar na garata. *Zora*, br. 4566, 20 septemvrij.

ANONYMOUS, 1934ak. Makedoncite sa naj-dobrite bulgari. *Makedonska tribuna*, br. 385, 5 julij.

ANONYMOUS, 1934al. Makedonskijat kongres v Bulgarija. *Makedonska tribuna*, br. 368, 8 mart.

ANONYMOUS, 1934b. 13 redoven godišen kongres na M.P.O. v S. Shtati i Kanada. *Makedonska tribuna*, br. 394, 6 septemvrij.

ANONYMOUS, 1934c. Sedem godini Makedonska Tribuna. *Makedonska tribuna*, br. 364, 3 fevruarij.

ANONYMOUS, 1934d. Otnoshenijata mezhdu Sofija i Belgrad. *Makedonska tribuna*, br. 363, 1 fevruarij.

ANONYMOUS, 1934e. Narodnjashtinata v Bulgarija. *Makedonska tribuna*, br. 374, 19 april.

ANONYMOUS, 1934f. Shpionina K. Todorov – osuden. *Makedonska tribuna*, br. 365, 15 fevruarij.
ANONYMOUS, 1934g. Komunistite v Bulgarija kapitulirat po makedonskija vupros. *Makedonska tribuna*, br. 376, 3 maj.
ANONYMOUS, 1934h. Kak e stanal prevratut. *Makedonska tribuna*, br. 379, 24 maj.
ANONYMOUS, 1934i. Prevrata v Bulgarija. *Makedonska tribuna*, br. 379, 24 maj.
ANONYMOUS, 1934j. Falshivi novini i tehnite oproverzhenija. *Makedonska tribuna*, br. 380, 31 maj.
ANONYMOUS, 1934k. Gramadna makedonska demonstracija v Sofija. *Makedonska tribuna*, br. 381, 7 junij.
ANONYMOUS, 1934l. V Petrichko. *Makedonska tribuna*, br. 382, 14 junij.
ANONYMOUS, 1934m. Kabineta Georgiev protiv makedoncite. *Makedonska tribuna*, br. 383, 21 junij.
ANONYMOUS, 1934n. Kakvo stava v Bulgarija. *Makedonska tribuna*, br. 385, 5 julij.
ANONYMOUS, 1934o. Terora produlžava da se širi. *Makedonska tribuna*, br. 398, 4 oktomvrij.
ANONYMOUS, 1934p. Vurhovizma pak na scenata. *Makedonska tribuna*, br. 396, 20 septemvrij.
ANONYMOUS, 1934q. Sofija - tretijat vrag na Makedonija. *Makedonska tribuna*, br. 388, 28 julij.
ANONYMOUS, 1934r. Jordan Chkatrov arestuvan. *Makedonska tribuna*, br. 391, 16 avgust.
ANONYMOUS, 1934s. K. Georgiev vilnee v Bulgarija. *Makedonska tribuna*, br. 395, septemvrij 13.
ANONYMOUS, 1934t. Policijata vurshi bezzakonija. *Makedonska tribuna*, br. 397, 27 septemvrij.
ANONYMOUS, 1934u. Na protest za Makedonija. *Makedonska tribuna*, br. 386, 12 julij.
ANONYMOUS, 1934v. Srubski vestnik v Sofija. *Makedonska tribuna*, br. 389, 2 avgust.
ANONYMOUS, 1934w. Pismo ot Petrichko. *Makedonska tribuna*, br. 386, 12 julij.
ANONYMOUS, 1934x. Sblizhenski dunanmi. *Makedonska tribuna*, br. 399, oktomvrij 11.
ANONYMOUS, 1934y. Diktatora na Bulgarija po narodnost gruk. *Makedonska tribuna*, br. 386, 12 julij.
ANONYMOUS, 1934z. Makedonija pod trojno robstvo. *Makedonska tribuna*, br. 387, 19 julij.

DEČEV, S., 2019. Politicheskijat makedonizum i bulgarskata politika kum Makedonija. *Kultura*,19/09/2019.
DOUGLAS, G., 1999. *The Golden Age of the Newspaper*. Greenwood press, Westport, Connecticut; London.
GRADEVSKI, 1934. Pismo ot Dzhumajsko. *Makedonska tribuna*, br. 387, 19 julij.
HRISTOV, S., 1934a. Boris – car ili monarsheski zalozhnik. *Makedonska tribuna*, br. 388, 28 julij.
HRISTOV, S., 1934b. Makedonskata borba i nejnata nezavisimost. *Makedonska tribuna*, br.395, septemvrij 13.
MARKOV, G., 1992. *Parola "Sabja". Zagovorite i prevratite na Voennija sujuz. 1919 – 1936*. Sofia.
MITEV, T., 2022. *Bulgarskata emigracija v Sasht i Makedonskijat vupros*. Tangra IK.
SEARLE, J., 2009. What is Language? Some Preliminary Remarks. *Etica & Politica / Ethics & Politics*, XI, pp. 173 – 202.
SHAW, S., SHAW, E.K., 2002. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*. Cambridge University Press.
SINADINOSKI, V., 2017. Macedonians in America. *Createspace Independent Publishing Platform*.
THERNSTROM, S. (Ed.), 1980. *Macedonians. Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups*.
TJULEKOV, D., 2001. *Obrečeno rodoljubie. VMRO v Pirinsko.* Blagoevgrad: Univ. Izd. "Neofit Rilski".
TÖNNIES, F., 1963. *Community and Societt (Gemeinschaft und Gesellschaft)*. Harper & Row, Publishers, Incorporated

THE 1934 COUP D'ÉTAT THROUGH THE CRITICAL LENS OF *MACEDONIAN TRIBUNE* NEWSPAPER

✉ **Dr. Nikolay Yanev, Assist. Prof.**
Economic Sociology Department
University of National and World Economy
19, "8-mi dekemvri" St.
1700 Sofia, Bulgaria
E-mail: nikolay.yanev@unwe.bg
Sofia University "St. Kliment Ohridski"
Researcher R2
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgaria
E-mail: nvjanev@uni-sofia.bg